

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรจังหวัดลพบุรี

Knowledge Management of Organic Rice Production by Farmers in Lopburi Province

สาวิตรี พางาม (Savitree Pangam)¹ เบนจมาศ อยู่ประเสริฐ (Benchamas Yooprasert)²สินีนุช คุรุทเมือง แสนเสริม (Sineenuch Khрутmuang Sanserm)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพการผลิตและกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ (2) การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะต้นน้ำ (3) การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะกลางน้ำ (4) การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะปลายน้ำ (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ ประชากรที่ศึกษาคือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน จำนวน 276 ราย กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาร์ยามานะ ที่ความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง 163 ราย สุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และจัดอันดับ ผลการวิจัยพบว่า (1) แหล่งความรู้ที่เกษตรกรได้รับมากที่สุด จากสื่อบุคคล รองลงมา คือ สื่อกิจกรรม มีพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์เฉลี่ย 10.32 ไร่ ร้อยละ 93.9 ใช้พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 ผลผลิตเฉลี่ย 348.16 กิโลกรัมต่อไร่ ต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 2,434.86 บาทต่อไร่ ประสิทธิภาพในการผลิต ข้าวอินทรีย์เฉลี่ย 2.10 ปี และมีการดำเนินการตามกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์มากที่สุด คือ ระยะต้นน้ำ ในประเด็นจัดการพื้นที่ (ขอบเขตพื้นที่)/การทำแนวป้องกันการปนเปื้อน รองลงมา คือ ระยะกลางน้ำในประเด็นการทำความสะอาดเครื่องจักรแปรรูปก่อนสีข้าว และแจ้งปริมาณข้าวที่จะสี (2) การจัดการความรู้ในระยะต้นน้ำมากที่สุด คือ การเรียนรู้ในประเด็นได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ เป็นประสบการณ์ใหม่ และได้ความรู้ใหม่ รองลงมา คือ ได้สร้างและแสวงหาความรู้จากประสบการณ์ของกลุ่ม/เครือข่าย (3) การจัดการความรู้ในระยะกลางน้ำมากที่สุด คือ การเรียนรู้ในประเด็นได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ เป็นประสบการณ์ใหม่ และได้ความรู้ใหม่ รองลงมา คือ ได้สร้างและแสวงหาความรู้โดยเข้ารับการฝึกอบรมสัมมนา (4) การจัดการความรู้ในระยะปลายน้ำมากที่สุด คือ การเรียนรู้ในประเด็นได้นำความรู้ไปแก้ไขปัญหาในงานหรือพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น รองลงมา คือ เข้าถึงความรู้จากการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการจัดระบบความรู้ในระยะต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ น้อยที่สุด คือ การเก็บข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์ (5) มีปัญหาด้านการจัดระบบความรู้ในระดับปานกลาง ประเด็นการจัดเก็บข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์ มากที่สุด ข้อเสนอแนะควรส่งเสริมการจัดเก็บข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์ เจ้าหน้าที่ และเกษตรกรควรมีการวางแผนเป้าหมายและกำหนดความรู้ที่ต้องการร่วมกันก่อนนำมาถ่ายทอดความรู้ และควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรไปศึกษาดูงานเข้าอบรมสัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่ม

คำสำคัญ การจัดการความรู้ การผลิตข้าวอินทรีย์ จังหวัดลพบุรี

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช savitree.lp@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช agshben@stou.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช tukstou@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study (1) the production conditions and the production process of organic rice (2) knowledge management on organic rice production in the upstream of the process (3) knowledge management on organic rice production in the midstream of the process (4) knowledge management on organic rice production in the downstream of the process (5) problems and suggestions for knowledge management on organic rice production. The population in this study was farmers, participating in the sustainable agricultural development project of 276 persons. The sample size was determined by using Taro Yamane formula with an error of 0.05, obtained a sample of 163 people. Employing by simple random sampling method. The statistical methodology used to analyze the data were frequency, percentage, minimum value, maximum value, mean, standard deviation and ordering. The results of the research revealed that (1) The source of knowledge that farmers received the most from personal media, followed by activity media, the farmers had an average cultivations area of organic rice was 10.32 rai, 93.9% used Jasmine rice varieties, the average yield of organic rice was 348.16 kg/rai, the cost of organic rice production was 2,434.86 baht/rai, the average production experience of farmers in organic rice was 2.10 years and the most of process in organic rice production was the upstream of the process in area management issues (area boundary)/contamination prevention line, followed by the midstream of the process in the issue of the process machinery cleaning before milling and informing the amount of rice before milling. (2) The most of knowledge management in the upstream of the process was a knowledge on learning a new things for a new experience and gained a new knowledge, followed by knowledge creation and seek from the group/network partners experience. (3) The most of knowledge management in the midstream of the process was a knowledge on learning a new things for a new experience and gained a new knowledge, followed by knowledge creation and seek by attended on training and seminars. (4) The most of knowledge management in the downstream of the process was a knowledge on how to bring a knowledge to solve problems at work or develop for more effective at works, followed by accession on knowledge from relevant departments media and knowledge management in the upstream, midstream and downstream of the process, the least was the computerized data collection. (5) The farmers had a problems on knowledge management at a moderate level, the most problems was unable to storage data by computers. Suggestions for this research were should keep a farmers knowledge in a computer as database. Agricultural extensionist and farmers should aim for the knowledge needs together before utilize, and farmers should able to study and visit workshops and seminars to exchange knowledge between groups.

Keywords: Knowledge management, Organic rice production, Lopburi Province

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

บทนำ

ข้าวเป็นพืชอาหารหลักและการทำนาเป็นอาชีพหลักที่สำคัญของเกษตรกรไทย ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกข้าวในปี 2561/2562 ประมาณ 64.98 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.40 ของพื้นที่การเกษตร เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีจำนวน 4.16 ล้านครัวเรือน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2561) นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของภาคการเกษตรและอุตสาหกรรม ต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญประเทศไทยและประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกำลังเข้าสู่สังคมของการเป็นผู้สูงอายุซึ่งต้องหันมาดูแลสุขภาพ ใส่ใจกับการรับประทานอาหารปลอดสารเคมีมากขึ้น การผลิตข้าวตามข้อกำหนดมาตรฐานข้าวอินทรีย์ และได้รับการรับรองมาตรฐานจึงสามารถตอบสนองผู้บริโภคในกลุ่มนี้ได้ ซึ่งนับวันจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยในปัจจุบันปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ ในระบบ PGS และระบบมาตรฐานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (มกษ. 9000 เล่ม 4, 2553) สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทย (มกท.) และ IFOAM ประมาณพื้นที่ 240,000 ไร่ โดยเป็นข้าวอินทรีย์ในระบบมาตรฐานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 60,000 ไร่ โดยการผลิตข้าวอินทรีย์เป็นการรักษาสภาพแวดล้อม ให้มีความสมดุลไม่ส่งผลกระทบในทางลบต่อสุขภาพเหมาะกับการอยู่อาศัย และลดการถูกกีดกันทางการค้าของประเทศต่างๆ ที่ใส่ใจสภาพแวดล้อม

สำนักงานจังหวัดลพบุรี (2562) รายงานว่า ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดลพบุรีประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก โดยมีพื้นที่การเกษตรเพื่อเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ คือ ข้าว อ้อยโรงงาน และมันสำปะหลังโรงงาน ในปี พ.ศ. 2561/62 พืชที่มีพื้นที่เพาะปลูกมากที่สุด คือ ข้าวนาปี จำนวน 740,644 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ย 659 กิโลกรัมต่อไร่ สถานการณ์การผลิตข้าวอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดลพบุรี ยังมีกลุ่มเกษตรกรที่สนใจสมัครเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์จำนวนน้อย และจำนวนเป้าหมาย ที่ภาครัฐกำหนดยังมีพื้นที่น้อย ด้วยข้อกำหนดมาตรฐานข้าวอินทรีย์และได้รับการรับรองมาตรฐานมีความยุ่งยากหลายขั้นตอน ความเข้าใจในขั้นตอนและกระบวนการไม่ชัดเจน การผลิตข้าวอินทรีย์ต้องอาศัยการดูแลเอาใจใส่และความประณีต หลีกเลี่ยงการใช้สารสังเคราะห์ ซึ่งหากเกษตรกรทำผิดข้อกำหนดดังกล่าวก็จะถูกยกเลิกการเข้าร่วมโครงการทันที ส่งผลให้เกษตรกรขาดอาจขวัญและกำลังใจในการผลิตข้าวอินทรีย์ ในส่วนการจัดการความรู้ของกลุ่มเกษตรกรจังหวัดลพบุรีในปัจจุบัน ยังมีการเก็บรวบรวมข้อมูลไม่เป็นระบบ ค้นหาข้อมูลไม่ได้หรือใช้เวลาานาน หาไม่คอยพบ ข้อมูลที่หาได้มักจะไม่ทันสมัย การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้กระทำการกันในวงแคบเฉพาะคนที่สนิทสนมกันเท่านั้น พูดคุยเฉพาะกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่มีมาจากการประสบการณ์ การผลิตที่สั่งสมจากบรรพบุรุษบอกกล่าว ไม่มีการถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร ใช้วิธีการจดจำ การนำวิธีการจัดการความรู้มาปรับใช้จึงเป็นสิ่งสำคัญ ในขณะที่โลกยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเป็นอย่างมาก อาทิ สารสนเทศ ความรู้ เทคโนโลยี การสื่อสาร ช่องทางการตลาด ความต้องการของลูกค้า การผลิตที่ต้องพึ่งพาความรู้และสารสนเทศ การให้มูลค่าสินค้ามากกว่าสินค้าและการผลิตที่พึ่งพาแรงงาน เครื่องจักร และทรัพยากรธรรมชาติ ความได้เปรียบด้านการผลิตที่อาศัยความรู้ทักษะ และเทคโนโลยีสำคัญกว่าด้านเครื่องจักร เครื่องมืออุปกรณ์ การสร้าง การกระจาย และการใช้ความรู้ซึ่งอาจเรียกรวมกันว่า “การจัดการความรู้” กลายเป็นตัวขับเคลื่อนหลักของเศรษฐกิจยุคปัจจุบัน (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ องค์การมหาชน, 2563) การจัดการความรู้ในฐานะที่เป็นเทคโนโลยี (KM as Technology) ซึ่งประกอบด้วย วิธีการในทางปฏิบัติเป็นจำนวนมาก เป้าหมายหลักของการจัดการความรู้ คือ การใช้ประโยชน์จากความรู้มาเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานในองค์กร เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กร การจัดการความรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งไม่ว่าจะเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนาก็ตาม (วิจารณ์ พานิช, 2547) การจัดการความรู้มีประโยชน์ คือ เป็นการยกระดับผลิตภัณท์ เนื่องจากการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและบริการ ซึ่งเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณท์ นั้น (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547) เพราะเป้าหมายของการจัดการความรู้มี 3 ประการใหญ่ๆ ได้แก่ 1) เพื่อพัฒนางานให้มีคุณภาพและผลสัมฤทธิ์ ยิ่งขึ้น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

2) เพื่อพัฒนาคน คือ พัฒนาผู้ปฏิบัติงาน 3) เพื่อการพัฒนาฐานความรู้เป็นการเพิ่มพูนความรู้หรือทุนปัญญาของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีศักยภาพในการฟันฝ่าความยากลำบากหรือความไม่แน่นอนในอนาคตได้ดีขึ้น การจัดการความรู้ จะช่วยให้เกษตรกร สามารถนำความรู้ที่มีอยู่หรือภูมิปัญญาของตนนั้นไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง (วิจารณ์ พานิช, 2547)

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น จึงมีความสำคัญควรศึกษาการจัดการความรู้การผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร จังหวัดลพบุรี ด้านสภาพการผลิตและกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะต้นน้ำ ในระยะกลางน้ำ และในระยะปลายน้ำของเกษตรกรจังหวัดลพบุรี ปัญหาและข้อเสนอแนะการจัดการความรู้ด้านการผลิต ข้าวอินทรีย์ เพื่อนำข้อมูลมาปรับใช้ในการวางแผนการส่งเสริมการจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ให้ตรงกับความต้องการ ของเกษตรกร ต่อไป

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1. สภาพการผลิตและกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรจังหวัดลพบุรี
2. การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะต้นน้ำของเกษตรกรจังหวัดลพบุรี
3. การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะกลางน้ำของเกษตรกรจังหวัดลพบุรี
4. การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะปลายน้ำของเกษตรกรจังหวัดลพบุรี
5. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

กรอบแนวคิดวิจัย

การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรจังหวัดลพบุรี

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรจังหวัดลพบุรีที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน จำนวนทั้งสิ้น 276 ราย กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาร์ยามาเน ที่ความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง 163 ราย ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะคำถามทั้งแบบปลายเปิดและปลายปิด ทดสอบเครื่องมือกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตข้าวอินทรีย์จังหวัดลพบุรี ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 ราย เพื่อหาวิเคราะหทางสถิติเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ตามวิธีการของ Cronbach's alpha โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลจากการทดสอบ พบว่า การได้รับความรู้และระดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งความรู้ต่างๆ เท่ากับ 0.920 ปัญหาการจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร เท่ากับ 0.955 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และจัดอันดับ โดยแบ่งเป็น 6 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ตอนที่ 2 สภาพการผลิตและกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร ตอนที่ 3 การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะต้นน้ำของเกษตรกร ตอนที่ 4 การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะกลางน้ำของเกษตรกร ตอนที่ 5 การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะปลายน้ำของเกษตรกร ตอนที่ 6 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร การกำหนดคะแนนคำตอบในแต่ละประเด็น ดังนี้ คะแนน 1 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด คะแนน 2 หมายถึง ระดับน้อย คะแนน 3 หมายถึง ระดับปานกลาง คะแนน 4 หมายถึง ระดับมาก คะแนน 5 หมายถึง ระดับมากที่สุด การจัดอันดับความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่างๆ กำหนดระดับคะแนน ดังนี้ คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.80 หมายถึง ระดับความรู้ที่ได้รับน้อยที่สุด คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81 – 2.60 หมายถึง ระดับความรู้ที่ได้รับน้อย คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61 – 3.40 หมายถึง ระดับความรู้ที่ได้รับปานกลาง คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.41 – 4.20 หมายถึง ระดับความรู้ที่ได้รับมาก คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.21 – 5.00 หมายถึง ระดับความรู้ที่ได้รับมากที่สุด การจัดอันดับปัญหาการจัดการความรู้ กำหนดระดับคะแนน ดังนี้ คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.80 หมายถึง ระดับปัญหาน้อยที่สุด คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81 – 2.60 หมายถึง ระดับปัญหาน้อย คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61 – 3.40 หมายถึง ระดับปัญหามานกลาง คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.41 – 4.20 หมายถึง ระดับปัญหามาก คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.21 – 5.00 หมายถึง ระดับปัญหามากที่สุด

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร

สภาพพื้นฐานทางสังคม เกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์จังหวัดลพบุรี ร้อยละ 50.3 เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 55.72 ปี ร้อยละ 81.2 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 77.9 ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ในขณะที่ร้อยละ 22.1 มีตำแหน่งทางสังคม โดยเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. อื่นๆ (อสม.) และอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน ร้อยละ 68.9 เป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์การเกษตร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และอื่นๆ (กลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน)

สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เกษตรกรมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3 คน และจำนวนแรงงานจ้างเฉลี่ย 2 คน มีพื้นที่เป็นของตนเองเฉลี่ย 10.66 ไร่ มีพื้นที่เช่าเฉลี่ย 17.79 ไร่ มีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 104,993.87 บาท/ปี มีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 45,920.25 บาท/ปี รวมเกษตรกรมีรายได้ของครัวเรือนเฉลี่ย 150,914.12 บาท/ปี

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

มีรายจ่ายในภาคการเกษตรเฉลี่ย 71,750.92 บาท/ปี และรายจ่ายนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 45,773.01 บาท/ปี รวมเกษตรกรมีรายจ่ายครัวเรือนเฉลี่ย 117,523.93 บาท/ปี

แหล่งความรู้ที่เกษตรกรได้รับ เกษตรกรได้รับความรู้โดยผ่านสื่อบุคคลในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.27) รองลงมา ได้รับความรู้จากสื่อกิจกรรมและสื่อสิ่งพิมพ์ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.57 และ 3.42) ได้รับความรู้จากสื่อมวลชนในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.99) และได้รับความรู้จากสื่อเทคโนโลยีในระดับน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 1.48)

2. สภาพการผลิตและกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร

สภาพการผลิต เกษตรกรมีพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์เฉลี่ย 10.32 ไร่ ร้อยละ 93.9 ใช้พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 ผลผลิตข้าวอินทรีย์เฉลี่ย 348.16 กิโลกรัมต่อไร่ ร้อยละ 50.9 จำหน่ายข้าวอินทรีย์ที่ชุมชน ต้นทุนการผลิตข้าวอินทรีย์เฉลี่ย 2,434.86 บาทต่อไร่ ประสบการณ์ในการผลิตข้าวอินทรีย์เฉลี่ย 2.10 ปี ร้อยละ 74.8 มีแหล่งเงินทุนของตนเอง

กระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ พบว่า

กระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะต้นน้ำ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ได้จัดการพื้นที่ (ขอบเขตพื้นที่)/ การทำแนวป้องกันการปนเปื้อน การเลือกใช้พันธุ์ข้าว/การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว การเตรียมดิน/วิธีปลูก การจัดการน้ำ การเก็บเกี่ยว การนวด การลดความชื้น การบันทึกและจัดเก็บข้อมูล (แหล่งผลิต) รองลงมาร้อยละ 97.5 มีการจัดการความอุดมสมบูรณ์ของดิน และระบบการปลูกพืช และร้อยละ 87.1 มีการดำเนินการควบคุมวัชพืช

กระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะกลางน้ำ เกษตรกรร้อยละ 99.4 ได้ดำเนินการทำความสะอาดเครื่องจักร แปรรูปก่อนสีข้าว และแจ้งปริมาณข้าวที่จะสี รองลงมาร้อยละ 95.1 มีการดำเนินการบรรจุข้าวเปลือกในกระสอบ ตีตรหัส เก็บรักษาแยกจากข้าวทั่วไป และร้อยละ 20.2 มีการแจ้งปริมาณผลิตภัณฑ์เพื่อขอการรับรอง

กระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะปลายน้ำ เกษตรกรร้อยละ 45.4 ได้ขายข้าวผ่านตลาดข้าวเฉพาะ (Niche Market) รองลงมาร้อยละ 30.1 มีการดำเนินการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับ และร้อยละ 12.3 ได้ขายผ่านร้านอาหารเพื่อสุขภาพ

3. การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะต้นน้ำของเกษตรกร

การสร้างและแสวงหาความรู้ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ได้สร้างและแสวงหาความรู้โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ของกลุ่ม/เครือข่าย รองลงมาร้อยละ 99.4 สร้างและแสวงหาความรู้จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น และร้อยละ 93.9 จากการเข้ารับการฝึกอบรมสัมมนา

การจัดระบบความรู้ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ได้จัดระบบความรู้โดยการจดจำไว้และบันทึกเป็นเอกสารของกลุ่ม รองลงมาร้อยละ 93.9 มีการบันทึกลงในสมุดส่วนตัว และร้อยละ 11.0 ได้เก็บข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์

การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ได้ประมวลและกลั่นกรองความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้ รองลงมาร้อยละ 99.4 มีการเรียบเรียง ตัดต่อและปรับปรุงเนื้อหาให้มีความถูกต้องครบถ้วน และปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

การเข้าถึงความรู้ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ได้เข้าถึงความรู้จากการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รองลงมาร้อยละ 95.1 เข้าถึงความรู้โดยการศึกษาจากแผ่นพับ และร้อยละ 89.0 โดยการศึกษาจากบอร์ดประชาสัมพันธ์ของหน่วยงาน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ได้แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยการบอกเล่า พบปะ พูดคุยแบบบุคคลต่อบุคคล และการประชุมกลุ่ม รองลงมาร้อยละ 95.7 มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ในการฝึกอบรม ที่หน่วยงานภาครัฐสนับสนุน และร้อยละ 74.2 ได้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การเรียนรู้ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) มีการเรียนรู้สิ่งต่างๆ เป็นประสบการณ์ใหม่ และได้ความรู้ใหม่ นำความรู้ไปแก้ไขปัญหาในงาน หรือพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

4. การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะกลางน้ำของเกษตรกร

การสร้างและแสวงหาความรู้ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ได้สร้างและแสวงหาความรู้โดยเข้ารับการฝึกอบรมสัมมนา เรียนรู้จากประสบการณ์ของเกษตรกรต้นแบบ และเรียนรู้จากประสบการณ์ของกลุ่ม/เครือข่าย รองลงมาร้อยละ 99.4 มีการสร้างและแสวงหาความรู้จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น และร้อยละ 87.7 จากการศึกษาดูงาน

การจัดระบบความรู้ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ได้จัดระบบความรู้โดยการจดจำไว้ รองลงมาร้อยละ 99.4 มีการบันทึกลงในสมุดส่วนตัว และร้อยละ 9.8 ได้เก็บข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์

การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เกษตรกรร้อยละ 99.4 ได้ประมวลและกลั่นกรองความรู้โดยการเรียบเรียง ตัดต่อ และปรับปรุงเนื้อหาให้มีความถูกต้องครบถ้วน จัดให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้ รองลงมา ร้อยละ 98.8 ปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

การเข้าถึงความรู้ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ได้เข้าถึงความรู้จากการศึกษาคู่มือ และจากการประชาสัมพันธ์ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รองลงมาร้อยละ 85.3 เข้าถึงความรู้จากแผ่นพับ และร้อยละ 80.4 จากบอร์ดประชาสัมพันธ์ของ หน่วยงาน

การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ได้แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยการบอกเล่า พบปะ พูดคุยแบบบุคคลต่อบุคคล และการประชุมกลุ่ม รองลงมาร้อยละ 96.9 ได้แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยการฝึกอบรมที่ หน่วยงานภาครัฐสนับสนุน และร้อยละ 84.0 ได้แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยการศึกษาดูงานโดยวิธีการสาธิตอย่างละเอียด

การเรียนรู้ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) มีการเรียนรู้สิ่งต่างๆ เป็นประสบการณ์ใหม่ และได้ความรู้ใหม่ รองลงมาร้อยละ 98.2 ได้นำความรู้ไปแก้ไขปัญหาในงาน หรือพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

5. การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะปลายน้ำ

การสร้างและแสวงหาความรู้ เกษตรกรร้อยละ 99.4 ได้สร้างและแสวงหาความรู้จากประสบการณ์ของกลุ่ม/เครือข่าย รองลงมาร้อยละ 91.4 ได้จากการเข้ารับการฝึกอบรมสัมมนาและศึกษาจากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น และร้อยละ 78.5 ศึกษา จากเอกสารและสื่อต่างๆ เช่น โทรศัพท์ Internet นิตยสาร เป็นต้น

การจัดระบบความรู้ เกษตรกรร้อยละ 99.4 ได้จัดระบบความรู้โดยบันทึกเป็นเอกสารของกลุ่ม รองลงมาร้อยละ 92.6 บันทึกลงในสมุดส่วนตัว และร้อยละ 5.5 บันทึกภาพกระบวนการ/จัดบอร์ด

การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เกษตรกรร้อยละ 89.0 ได้ประมวลและกลั่นกรองความรู้โดยการปรับปรุง รูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน รองลงมาร้อยละ 81.0 ได้เรียบเรียง ตัดต่อและปรับปรุงเนื้อหาให้มีความถูกต้องครบถ้วน และมีการประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำไปใช้

การเข้าถึงความรู้ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ได้เข้าถึงความรู้จากการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รองลงมาร้อยละ 92.6 ได้จากการศึกษาคู่มือ และร้อยละ 77.3 ได้จากการศึกษาจากบอร์ดประชาสัมพันธ์

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ เกษตรกรร้อยละ 92.6 ได้แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยการประชุมกลุ่ม รองลงมา ร้อยละ 92.0 ได้จากการบอกเล่า พบปะ พูดคุยแบบบุคคลต่อบุคคลและได้รับการฝึกอบรมที่หน่วยงานภาครัฐสนับสนุน และ ร้อยละ 71.2 ได้จากการศึกษาดูงานและโดยวิธีการสาธิตอย่างละเอียด

การเรียนรู้ เกษตรกรทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ได้นำความรู้ไปแก้ไขปัญหาในงานหรือพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น รองลงมา ร้อยละ 92.6 ได้เรียนรู้ในประเด็นเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่ได้รับเป็นประสบการณ์ใหม่ และได้ความรู้ใหม่

สรุปการจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปการจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรจังหวัดลพบุรี

ประเด็น	ต้นน้ำ	กลางน้ำ	ปลายน้ำ
1. การสร้างและแสวงหาความรู้			
- แหล่งภายนอกและภายในกลุ่ม	- กลุ่ม/เครือข่าย - เอกสารและสื่อต่างๆ เช่น โทรศัพท์ internet นิตยสาร	- ฝึกอบรมสัมมนา - เกษตรกรต้นแบบ - กลุ่ม/เครือข่าย	- ฝึกอบรมสัมมนา - กลุ่ม/เครือข่าย
2. การจัดระบบความรู้	- การจดจำไว้ - บันทึกเป็นเอกสารของกลุ่ม	- การจดจำไว้	- บันทึกเป็นเอกสารของกลุ่ม
3. การประมวลและกลั่นกรองความรู้	- จัดให้อยู่ในรูปแบบและภาษา ที่เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการ นำไปใช้	- การเรียบเรียง ตัดต่อ และปรับปรุงเนื้อหาให้มี ความถูกต้องครบถ้วน	- ปรับปรุงรูปแบบเอกสาร ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน
4. การเข้าถึงความรู้	- การประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	- คู่มือ - การประชาสัมพันธ์ของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	- การประชาสัมพันธ์ของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้	- การบอกเล่า พบปะ พูดคุยแบบ บุคคลต่อบุคคล - การประชุมกลุ่ม	- การบอกเล่า พบปะ พูดคุย แบบบุคคลต่อบุคคล - การประชุมกลุ่ม	- การบอกเล่า พบปะ พูดคุย แบบบุคคลต่อบุคคล - การฝึกอบรมที่หน่วยงานรัฐ สนับสนุน
6. การเรียนรู้	- เรียนรู้สิ่งต่างๆ เป็นประสบการณ์ใหม่ - ได้ความรู้ใหม่ - นำความรู้ไปแก้ไขปัญหาหรือพัฒนา งานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น	- เรียนรู้สิ่งต่างๆ เป็น ประสบการณ์ใหม่ - ได้ความรู้ใหม่	- นำความรู้ไปแก้ไขปัญหา หรือพัฒนางานให้มี ประสิทธิภาพสูงขึ้น

6. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรจังหวัดลพบุรี

ปัญหาด้านการกำหนดความรู้ที่ต้องการ เกษตรกรมีปัญหาในระดับน้อยในประเด็นยังทราบกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ และวิธีการเก็บรักษา แปรรูป และบรรจุภัณฑ์ไม่ครบทุกข้อกำหนด (ค่าเฉลี่ย 2.47 และ 2.40 ตามลำดับ)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

ปัญหาด้านการสร้างและแสวงหาความรู้ จากแหล่งภายนอกกลุ่ม เกษตรกรมีปัญหในระดับน้อยที่สุดในประเด็นขาดการศึกษาดูงาน (ค่าเฉลี่ย 1.46) รองลงมาขาดการศึกษาจากเอกสารและสื่อต่างๆ เช่น โทรศัพท์ Internet นิตยสาร (ค่าเฉลี่ย 1.45) จากแหล่งภายในกลุ่ม เกษตรกรมีปัญหายอยู่ในระดับน้อยที่สุดในประเด็นขาดการศึกษาจากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย 1.51) รองลงมาไม่มีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย 1.47)

ปัญหาด้านการจัดระบบความรู้ เกษตรกรมีปัญหายอยู่ในระดับปานกลางในประเด็นขาดการเก็บข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์ (ค่าเฉลี่ย 3.02) รองลงมามีปัญหาอยู่ในระดับน้อยที่สุดในประเด็นขาดการบันทึกภาพ/จัดบอร์ด (ค่าเฉลี่ย 1.96)

ปัญหาด้านการประมวลและกลั่นกรองความรู้ เกษตรกรมีปัญหายอยู่ในระดับน้อยที่สุดในประเด็นไม่มีการเรียบเรียงติดต่อและปรับปรุงเนื้อหาให้มีความถูกต้องครบถ้วน (ค่าเฉลี่ย 1.53) รองลงมาการประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่ง่ายและใช้งานไม่สะดวก (ค่าเฉลี่ย 1.39)

ปัญหาด้านการเข้าถึงความรู้ เกษตรกรมีปัญหายอยู่ในระดับน้อยที่สุดในประเด็นขาดการศึกษาจากแผ่นพับ (ค่าเฉลี่ย 1.67) รองลงมาขาดการศึกษาจากบอร์ดประชาสัมพันธ์ (ค่าเฉลี่ย 1.59)

ปัญหาด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ เกษตรกรมีปัญหายอยู่ในระดับน้อยที่สุดในประเด็นไม่มีการบอกเล่า พบปะพูดคุยแบบบุคคลต่อบุคคล (ค่าเฉลี่ย 1.79) รองลงมาไม่ได้รับการศึกษาดูงานโดยวิธีการสาธิตอย่างละเอียด (ค่าเฉลี่ย 1.73)

ปัญหาด้านการเรียนรู้ เกษตรกรเห็นว่ามีปัญหายอยู่ในระดับน้อยที่สุดในประเด็นขาดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ (ค่าเฉลี่ย 1.55) รองลงมาไม่ได้ความรู้ใหม่ (ค่าเฉลี่ย 1.52)

ข้อเสนอแนะ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 39.88 เสนอแนะว่าควรส่งเสริมการจัดเก็บข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์ รองลงมา ร้อยละ 38.04 เสนอแนะว่าเจ้าหน้าที่และเกษตรกรควรมีการวางแผนเป้าหมายความรู้ที่ต้องการร่วมกันก่อนนำมาถ่ายทอดความรู้ และร้อยละ 34.97 เสนอแนะว่าควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรไปศึกษาดูงานอบรมสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่ม

อภิปรายผลการวิจัย

1. **แหล่งความรู้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์** จากการศึกษาที่มีข้อค้นพบว่า แหล่งความรู้ที่เกษตรกรได้รับมากที่สุด คือ สื่อบุคคล (ค่าเฉลี่ย 4.27) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารของ Roger (อ้างถึงใน สมควร กวียะ (2533, น.15)) ที่เชื่อว่า ข้อเด่นของสื่อบุคคล คือ สามารถจูงใจให้บุคคลยอมรับความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุคคลที่รู้จักคุ้นเคยมากกว่าคนที่ไม่รู้จักไม่ต่างจาก Lazarfeld และ Menzel (อ้างถึงใน ยาวลักษณ์ จุลมกร (2550, น.16)) ที่กล่าวว่า การสื่อสาร ระหว่างบุคคลมีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นการสื่อสารที่มีความเป็นกันเองและเป็นส่วนตัวก่อให้เกิดความคุ้นเคย ซึ่งจะช่วยให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นได้ง่าย รวมถึงความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร รองลงมาเกษตรกรได้รับความรู้โดยผ่านสื่อกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.57) โดยได้เข้าร่วมการประชุมสัมมนาซึ่งก่อประโยชน์ดังที่ประสงค์ ราชณสุข (2530) ได้อธิบายว่า สัมมนา (Seminar) เป็นการประชุมเพื่อปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อหาข้อยุติหรือให้ได้แนวทางเพื่อนำไปพัฒนาหรือปฏิบัติในหน่วยงาน และเป็นการเสริมสร้างความรู้พัฒนาความก้าวหน้าทางความคิดให้แก่ผู้เข้าร่วมประชุม ในขณะที่เกษตรกรได้รับความรู้โดยผ่านสื่อเทคโนโลยีในระดับน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 1.48) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 55.72 ปี และจบการศึกษาระดับประถมศึกษาจึงอาจเป็นปัจจัยทำให้การเข้าถึงสื่อเทคโนโลยีเพื่อแสวงหาความรู้ได้น้อย

2. การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

2.1 การสร้างและแสวงหาความรู้ จากการศึกษาที่มีข้อค้นพบว่า เกษตรกรทั้งหมดสร้างและแสวงหาความรู้ในระยะต้นน้ำ จากประสบการณ์กลุ่ม/เครือข่าย สอดคล้องกับอัญชลี ยิ้มสมบูรณ์ (2554) พบว่า การแสวงหาความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์จากการสอบถามผู้รู้ หรือผู้มีประสบการณ์โดยตรงและแสวงหาความรู้จากการสังเกตการประกอบอาชีพของผู้อื่นซึ่งแตกต่างจากภักธรานันท์ สายแก้ว (2560) พบว่า คณะกรรมการศูนย์ฯ ทั้งหมด แสวงหาความรู้จากเอกสารและสื่อต่างๆ เช่น โทรศัพท์ Internet นิตยสาร เรียนรู้จากประสบการณ์ของเกษตรกรต้นแบบ เรียนรู้จากประสบการณ์ของคณะกรรมการศูนย์ฯ ขณะที่ในระยะกลางน้ำและในระยะปลายน้ำ สร้างและแสวงหาความรู้จากแหล่งภายนอกโดยเข้ารับการฝึกอบรมสัมมนา และจากแหล่งภายในเรียนรู้จากประสบการณ์จากเกษตรกรต้นแบบ และกลุ่ม/เครือข่าย สอดคล้องกับปราโมทย์ เหลาลาภะ (2558) พบว่า การแสวงหาความรู้ ได้แก่ การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การเรียนรู้แบบครูพักลักจำ การขอรับคำปรึกษา โดยแหล่งเรียนรู้คือหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

2.2 การจัดระบบความรู้ จากการศึกษาที่มีข้อค้นพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จัดระบบความรู้ในระยะต้นน้ำ และในระยะกลางน้ำโดยการจดจำไว้ และบันทึกเป็นเอกสารของกลุ่ม สอดคล้องกับปราโมทย์ เหลาลาภะ (2556) พบว่า การจัดเก็บความรู้เกษตรกรส่วนใหญ่จัดเก็บความรู้แบบการจดจำมากกว่าการจดบันทึก เนื่องจากเป็นวิธีที่ง่ายและสามารถนำความรู้ออกมาใช้ได้ทันที สอดคล้องกับดวงฤทัย อรรถแสง (2552) พบว่า การจัดเก็บความรู้เป็นการจัดเก็บความรู้ไว้โดยรูปแบบการจดจำ ประสบการณ์ การจดบันทึกแบบย่อๆ ไว้ในสมุด ขณะที่ในระยะปลายน้ำ เกษตรกรจัดระบบความรู้โดยบันทึกเป็นเอกสารของกลุ่ม รองลงมามีบันทึกในสมุดส่วนตัว ทั้งนี้ เกษตรกรส่วนน้อยมีการจัดระบบความรู้ในระยะต้นน้ำ ในระยะกลางน้ำ และในระยะปลายน้ำ โดยบันทึกภาพกระบวนกร/จัดบอร์ด และการเก็บข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์ เนื่องจากเกษตรกรจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการบันทึกกระบวนกรต่างๆ การใช้งานคอมพิวเตอร์ และต้องมีอุปกรณ์ต่างๆ ไว้ใช้งาน ดังนั้น อาจจะต้องอาศัยลูกหลานของตนเอง เกษตรกรรุ่นใหม่ หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการให้คำแนะนำวิธีการใช้งานเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจให้มากขึ้น

2.3 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ จากการศึกษาที่มีข้อค้นพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ประมวลและกลั่นกรองความรู้ในระยะต้นน้ำ โดยประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบภาษาที่เข้าใจง่าย และสะดวกต่อการนำไปใช้ ขณะที่ในระยะกลางน้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่มีการเรียบเรียง ตัดต่อ และปรับปรุงเนื้อหาให้มีความถูกต้องครบถ้วน และในระยะปลายน้ำ เกษตรกรส่วนใหญ่มีการปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกันซึ่งไม่สอดคล้องกับภักธรานันท์ สายแก้ว (2560) พบว่า ไม่มีการปฏิบัติในประเด็นการประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเรียบเรียง ตัดต่อและปรับปรุงเนื้อหาให้มีความถูกต้องครบถ้วน ปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าเป็นกลุ่มเกษตรกรที่รับการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์จึงมีเจ้าหน้าที่คอยชี้แนะแนวทางการเรียบเรียง ปรับเนื้อหาให้มีความถูกต้อง

2.4 การเข้าถึงความรู้ จากการศึกษาที่มีข้อค้นพบว่า เกษตรกรเข้าถึงความรู้ในระยะต้นน้ำ และในระยะปลายน้ำ จากการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่ในระยะกลางน้ำเกษตรกรได้เข้าถึงความรู้จากการศึกษาคู่มือและการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาจเนื่องมาจากการดำเนินกิจกรรมโครงการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน ในพื้นที่จึงทำให้เกษตรกรได้รับข่าวสารจากหน่วยงานโดยตรง

2.5 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ จากการศึกษาที่มีข้อค้นพบว่า เกษตรกรทั้งหมดได้แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ในระยะต้นน้ำ ในระยะกลางน้ำ และในระยะปลายน้ำโดยการบอกเล่า พบปะ พูดคุยแบบบุคคลต่อบุคคล และการประชุมกลุ่ม รองลงมาผ่านการฝึกอบรมที่หน่วยงานภาครัฐสนับสนุน และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้สอดคล้องกับอัญชลี ยิ้มสมบูรณ์

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

(2554) พบว่า ในชุมชนนำความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์จากการประชุม อบรม สัมมนา มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและไม่ได้แตกต่างกับกิตติสา วงศ์คำและคณะ (2557) พบว่า การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเยี่ยมพื้นที่แปลงของกลุ่มเครือข่ายปราชญ์จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย โดยไม่ต้องใช้งบประมาณ ใช้วัฒนธรรมไทย คนมาเยี่ยมบ้าน เลี้ยงข้าวเลี้ยงน้ำ เป็นการประชุมสัญจรที่ไม่ได้มีรูปแบบ แต่เน้นการพบปะเยี่ยมพื้นที่แปลง ให้ข้อคิดเห็นและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เรื่อง การทำเกษตรตามแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เจ้าของพื้นที่แปลง หรือเครือข่ายนำองค์ความรู้ของเจ้าของพื้นที่แปลงไปปรับประยุกต์ใช้กับพื้นที่แปลงของตนเอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันทุกๆ เรื่อง เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยการศึกษาดูงานที่เกิดขึ้นโดยเครือข่ายปราชญ์จังหวัดบุรีรัมย์ ที่เกิดขึ้นจากการคิดแก้ปัญหาของตนเองของชุมชน โดยใช้หลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ดูให้เห็น จำให้เป็น และที่สำคัญทำทันที โดยสัญจร 1 หรือ 2 เดือนต่อครั้ง

2.6 การเรียนรู้ จากการศึกษามีข้อค้นพบว่า เกษตรกรทั้งหมดมีการเรียนรู้ในระยะต้นน้ำ ในระยะกลางน้ำ โดยเรียนรู้ สิ่งต่างๆ เป็นประสบการณ์ใหม่ และได้ความรู้ใหม่ และนำความรู้ไปแก้ไขปัญหาในงานหรือพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นสอดคล้องกับธีรารัตน์ มหาทรัพย์ (2551) พบว่า การนำความรู้ไปใช้ส่วนมากเป็นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานประจำวัน เพื่อให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้เกิดการพัฒนาการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ช่วยให้องค์กรเกิดการพัฒนา

3. ปัญหาการจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกร จากการศึกษามีข้อค้นพบว่า เกษตรกรร้อยละ 95.7 มีปัญหาด้านการจัดระบบความรู้ในระดับปานกลาง ประเด็นการเก็บข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์มากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดระบบความรู้โดยคอมพิวเตอร์จำเป็นต้องมีอุปกรณ์มาช่วยในการจัดเก็บข้อมูล ในขณะที่การเข้าถึงการใช้งานสารสนเทศ ผู้มีความรู้ในการใช้งานตามสภาพพื้นที่ยังมีข้อจำกัด สอดคล้องกับสมาน ลอยฟ้า (2554) ที่กล่าวถึงข้อจำกัดในการเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศของผู้สูงอายุว่ามีทัศนคติต่อเทคโนโลยีและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง โดยยังมีความเชื่อว่าคอมพิวเตอร์เป็นเรื่องของคนหนุ่มสาวเท่านั้น และคิดว่าตนเองแก่เกินจะเรียนรู้ เกรงว่าตนเองไม่มีความสามารถพอในการเรียนรู้ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นผู้ที่เกิดและเติบโตมาก่อนที่จะมีเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ จึงไม่มีโอกาสสัมผัสกับเทคโนโลยีทั้งในโรงเรียนและที่ทำงาน ดังนั้นจึงไม่กล้าที่จะเรียนและรู้สึกลำบากในการเรียน กลัวการอบรม กลัวว่าจะทำผิด มีความเชื่อมั่นในตัวเองต่ำ และมีทัศนคติในเชิงลบต่อเทคโนโลยี การทำความเข้าใจและการตระหนักถึงความสำคัญของคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต นอกจากนี้ยังมีโอกาสน้อยในการรับรู้ถึงความสำคัญของสารสนเทศต่อการดำรงชีวิต จึงทำให้ผู้สูงอายุจำนวนมากมองไม่เห็นว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีความเกี่ยวข้องและเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้น ต้องมีสร้างความเข้าใจและส่งเสริมการเข้าถึงเทคโนโลยีเป็นอันดับแรก รองลงมาร้อยละ 92.0 มีปัญหาด้านการจัดระบบความรู้โดยการจดจำไว้ ซึ่งสอดคล้องกับอัญชลี ยิ้มสมบูรณ์ (2554) ที่พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้เวลาจำมากกว่าการจดบันทึก เนื่องจากเกษตรกรไม่ได้ให้ความสำคัญกับการจดบันทึกความรู้ แต่อาศัยการจำและประสบการณ์ในการทำเกษตรอินทรีย์ทำให้เกิดความชำนาญในการปฏิบัติมากกว่า

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกรจังหวัดลพบุรี

1.1 เกษตรกรควรศึกษาและเรียนรู้รายละเอียดการปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานข้าวอินทรีย์ให้เข้าใจถูกต้อง ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อช่วยให้สามารถผลิตข้าวอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานตามข้อกำหนดสูงขึ้น จากข้อค้นพบ กระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ ในระยะต้นน้ำ ยังมีการดำเนินการจัดการความอุดมสมบูรณ์ของดินและการควบคุมวัชพืชน้อย

2. ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

2.1 ควรจัดทำสื่อต่างๆ และกิจกรรม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการส่งเสริมความรู้และข้อมูลข่าวสารแก่เกษตรกร เช่น การจัดประชุมสัมมนา การจัดทำเอกสารเผยแพร่ การสนับสนุนการเข้าถึงเทคโนโลยีต่างๆ เป็นต้น จากข้อค้นพบ การจัดการความรู้ด้านการผลิตข้าวอินทรีย์ในระยะต้นน้ำ ในระยะกลางน้ำ และในระยะปลายน้ำ เกษตรกรได้สร้างและแสวงหาความรู้จากการเข้ารับการฝึกอบรมสัมมนา และแหล่งความรู้ที่เกษตรกรได้รับจากสื่อกิจกรรมและสื่อสิ่งพิมพ์มาก

2.2 ควรส่งเสริมเกษตรกรให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการจัดเก็บและรักษาข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ตามข้อกำหนดมาตรฐาน รวมทั้งการพัฒนาระบบที่เกี่ยวข้อง กันทั้งการเก็บรักษาผลผลิต การแปรรูปและบรรจุภัณฑ์รวมถึงการตลาดและการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่และเกษตรกร ควรมีการวางแผนเป้าหมายและกำหนดความรู้ที่ต้องการร่วมกันก่อนการถ่ายทอดความรู้ จากข้อค้นพบ การจัดการความรู้ด้านการผลิต ข้าวอินทรีย์ในระยะต้นน้ำ ในระยะกลางน้ำ และในระยะปลายน้ำ เกษตรกรมีการจัดเก็บข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์น้อยที่สุด

3. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่ดำเนินการส่งเสริมการเกษตร

3.1 ควรส่งเสริมความรู้ และฝึกอบรมด้านการแปรรูปและการทำบรรจุภัณฑ์ข้าวอินทรีย์ จากข้อค้นพบ เกษตรกรได้บรรจุข้าวกล้องหรือข้าวสารในถุงขนาดเล็กตั้งแต่ 1 กิโลกรัม ถึง 5 กิโลกรัม โดยบรรจุในสภาพสุญญากาศ และมีการแจ้งปริมาณผลิตภัณฑ์เพื่อขอการรับรองน้อย

3.2 ควรสนับสนุนการสร้างเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ หรือการสร้างทายาทเกษตรกรให้เข้ามา มีบทบาทมากขึ้น จากข้อค้นพบ เกษตรกรเป็นส่วนน้อยที่มีการจัดระบบความรู้โดยการเก็บข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์และเป็นการช่วยผู้ใหญ่ที่ไม่คุ้นเคยในการใช้คอมพิวเตอร์ จึงสมควรสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เรียนรู้ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดการความรู้ในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กิตติสา วงศ์คำและคณะ. (2557). การจัดการความรู้เชิงเกษตรด้านภูมิปัญญาเกษตรทฤษฎีใหม่ : กรณีศึกษา เครือข่ายปราชญ์จังหวัดบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2563,
<https://dric.nrct.go.th/index.php?/Search/SearchDetail/292366>
- ดวงฤทัย อรรถแสง. (2552). กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่ย้อมสีธรรมชาติ (วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 10

The 10th STOU National Research Conference

- ธีรรัตน์ มหาทรัพย์. (2551). การจัดการความรู้ของหน่วยงานบริหาร กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2563, จาก <https://dric.nrct.go.th/index.php?/Search/SearchDetail/263538>
- ประสงค์ ราชณสุข. (2530). การพูดเพื่อประสิทธิผล. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือ ม.ศ.ว. ประสานมิตร.
- ปราโมทย์ เหลลาภะ. (2556). การจัดการความรู้ของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- _____ (2558). การจัดการความรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวฮางบ้านโนนกง อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัด สกลนคร. เรื่องเต็มการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 53, 771-778 สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2563, <https://www.lib.ku.ac.th/kuconf/2559/KC5310007.pdf>
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). การจัดการความรู้. กรุงเทพฯ: ธรรมการพิมพ์.
- ภัทรชานันท์ สายแก้ว. (2560). การจัดการความรู้ของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรด้านข้าวในจังหวัด นครพนม (เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี
- เยาวลักษณ์ จุลมกร. (2550). การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี (วิทยานิพนธ์ (นศ.ม.)) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ
- วิจารณ์ พานิช. (2547). การจัดการความรู้เพื่อคุณภาพที่สมดุล. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.
- สมาน ลอยฟ้า. (2554). ผู้สูงอายุกับเทคโนโลยีสารสนเทศ. วารสารสารสนเทศศาสตร์, 29(2), 58-59
- สมควร กวียะ. (2533). บทบาทหน้าที่ของการสื่อสาร. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและทฤษฎีการสื่อสาร (หน่วยที่ 1-8). นนทบุรี สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2561). สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2561. สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2563, จาก <http://www.oae.go.th/assets/portals/1/files/journal/2562/yearbook2561.pdf>
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2553). มาตรฐานสินค้าเกษตร มกษ. 9000 เล่ม 4-2553. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
- สำนักงานจังหวัดลพบุรี กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2563). แผนพัฒนาจังหวัดลพบุรี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561-2565 (ฉบับทบทวน พ.ศ. 2564) สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2563, จาก <http://www.lopburi.go.th/web/strategic/lopburi-development-plan/8-about-us/7-2014-jun-09-08-33-20.html>
- (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). (2563). การจัดการความรู้ (KM) คืออะไร จำเป็นแค่ไหนต้องใช้ KM สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2563, จาก http://www.okmd.or.th/upload/pdf/chapter1_kc.pdf
- อัญชลี ยิ้มสมบูรณ์. (2554). การจัดการความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.